ବ୍ୟାସ ବକ୍ତୃତାମାଳା

ତା. ୧୨.୦୮.୨୦୨୨ ଠାରୁ ତା ୧୪.୦୮.୨୦୨୨ ରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ

ତାରିଖ : ୧୪.୦୮.୨୦୨୨

ବିଷୟ : ଜିଜ୍ଞାସା, କଳ୍ପନା ଓ କରୁଣା

ବକ୍ତା : ଡ଼ଃ ଗୌରହରି ଦାସ

ବ୍ୟାସନଗର ସ୍ୱୟଂ ଶାସିତ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ

ଯାଜପୁର ରୋଡ଼, ଯାଜପୁର

ଜିଜ୍ଞାସା, କଳ୍ପନା ଓ କରୁଣା

ଗୌରହରି ଦାସ

ଓଡ଼ିଆରେ କୁହାଯାଇଥାଏ, 'ବିଶ୍ୱାସେ ମିଳଇ କୃଷ୍ଣ, ତର୍କେ ବହୁ ଦୂର ।' ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ତର୍କ କଲେ କୌଣସି କଥାର ନାନ୍ଦନିକ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିହୁଏ ନାହିଁ, ବିଶ୍ୱାସ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ବିଶ୍ୱାସର ସାମର୍ଥ୍ୟ ଅସୀମିତ, ଅଭୁତ । ଅନେକ କଥା ଅଛି ଯାହା ତର୍କାତୀତ - ଯେପରି 'ଧର୍ମ' । ତାହା ବିଶ୍ୱାସର ପ୍ରସଙ୍ଗ । ମୁଁ ଏଠି କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱାସର ଗୁରୁତ୍ୱ ବିପକ୍ଷରେ ନୁହେଁ, ବରଂ ତର୍କ ସପକ୍ଷରେ ମୋ ମତ ରଖିବାକୁ ଯାଉଛି । ମୋ ବିଚାରରେ ତର୍କରେ ହିଁ ସତ୍ୟ ମିଳେ, ବିଶ୍ୱାସ କରି ଗୋଟିଏ ଜାଗାରେ ଅଟକି ରହିଗଲେ ସତ୍ୟ ପାଖରେ ମିଳିବା ହୁଏତ ଅସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ଆମ ପୁରାଣରେ ପ୍ରହ୍ଲାଦ-ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ଉପାଖ୍ୟାନ ଆମେ ଜାଣନ୍ତି । ଏ କଥାଟିର କାହାଣୀ ଭାଗକୁ ମୁଁ ଯାଉନାହିଁ । ମାତ୍ର ଗୋଟେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ଚାହୁଁଛି - କାହା ଯୋଗୁଁ 'ସକଳ ଘଟେ ନାରାୟଣ' କଥାଟି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି ? ଭକ୍ତ ପ୍ରହ୍ଲାଦଙ୍କର ସଂକୀ ର୍ନ ଯୋଗୁଁ ନା ରାଜା ହିରଣ୍ୟକଶିପୁଙ୍କ ସନ୍ଦେହ ଯୋଗୁଁ ? ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ଅବିଶ୍ୱାସ କଲେ, ତାପରେ 'ଏହି ଖମ୍ବରେ ତୋର ନାରାୟଣ ଅଛନ୍ତି କି' ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସନ୍ଦେହ ହିଁ ନରସିଂହ ଅବତାର ମାଧମରେ ଏହି ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲା ଯେ ସକଳ ଘଟରେ ନାରାୟଣ ବିରାଜମାନ କରୁଛନ୍ତି । ନରସିଂହ ଅବତାରର ପରିକଳ୍ପନା ମଣିଷର ସାମର୍ଥ୍ୟର ସୀମା ଓ ସୀମାବଦ୍ଧତାର ଆଉ ଏକ ଉପାଖ୍ୟାନ । ଆଧୁନିକ ସମୟର ଏକ ଉଦାହରଣ ଦିଏ । ହଳାହଳ ବିଷ ପଟାସିୟମ୍ ସାଇନାଇଡ୍‌ର ସ୍ୱାଦ କିଭଳି - ଖଟା ନା ମିଠା - ଯିଏ ଏକଥା ପ୍ରଥମେ ଜାଣିବାକୁ ଚାହିଁଥିବେ, ସିଏ ନିଶ୍ଚୟ ନିଜର ଜୀବନ ବାଜି ଲଗେଇଥିବେ । ହିରଣ୍ୟକଶିପୁ ହୁଅନ୍ତୁ ବା ପଟାସିୟମ୍ ସାଇନାଇଡ୍‌ର ସ୍ୱାଦର ଆବିଷ୍କ ର୍ତ୍ତା ହୁଅନ୍ତୁ ବା ଏଭେରେଷ୍ଟର ଉଚ୍ଚତା ମାପିବାକୁ ଯାଇଥିବା ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି ହୁଅନ୍ତୁ ଏମାନଙ୍କୁ ଚରମ ମୂଲ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଥିବ । ସେମାନଙ୍କର ସେହି ମୂଲ୍ୟ ବିନିମୟରେ ପୃଥିବୀରେ ଗୋଟିଏ ସତ୍ୟ ବା ତ ୍ୱ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଅଛି । ଏଗୁଡ଼ିକ କେତୋଟି ଚରମ ପଦକ୍ଷେପର ଉଦାହରଣ ମୁଁ ଦେଲି, ଯେଉଁଠି ଜୀବନ-ମୃତ୍ୟୁର ପ୍ରଶ୍ନ ଜଡ଼ିତ । ମାତ୍ର ସାଧାରଣ ସାଧାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ ଅନେକେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ଆବଶ୍ୟକ ମନେ କରୁନାହାନ୍ତି । ସ୍ଥିତାବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ ନ କରିବାର ଭୀରୁପଣ ଆମ ଭିତରୁ ଜିଜ୍ଞାସା ବା ଜାଣିବାର ଇଚ୍ଛାକୁ ମାରିଦେଉଛି । ଜିଜ୍ଞାସାର ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ଭାବନାର ମୃତ୍ୟୁ - ବିଜ୍ଞାନର, ସୃଜନର ଓ ପ୍ରଗତିର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ, ଯାହା ଆଦୌ ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ ।

ବାଇବେଲରେ ଥମାସ ନାମକ ଏକ ଚରିତ୍ରର କଥା କୁହାଯାଇଛି ଯାହାକୁ ସନ୍ଦେହୀ ଥମାସ ବା 'ଡାଉଟିଂ ଥମାସ' ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ କ୍ରୁଶବିଦ୍ଧ ହେଲାପରେ ପୁଣି ଫେରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏ ପୁନରାବିର୍ଭାବକୁ ଅନ୍ୟ ଭକ୍ତମାନେ ସ୍ୱାଭାବିକ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇଥିଲେ ମଧ ଥମାସ ବିଶ୍ୱାସ କରି ନ ଥିଲା । ସେ ଯୁକ୍ତି କରିଥିଲା ଯେ - ମୁଁ ଯଦି ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟଙ୍କ ଦେହରେ କ ାର ଦାଗ ନ ଦେଖିବି ବା ନିଜ ହାତରେ ଛୁଇଁ ସେ କ୍ଷତ ଅନୁଭବ ନ କରିବି ତାହାହେଲେ ସିଏ ଯୀଶୁ ବୋଲି ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିବି ନାହିଁ । ଯୀଶୁ ତା ସମ୍ମୁଖରେ ଆବିର୍ଭୂତ ହେଲେ ଏବଂ ତାକୁ କହିଲେ- ତୁମେ ଯେମିତି ଚାହୁଁଛ, ସେମିତି ସ୍ପର୍ଶ କରି ଅନୁଭବ କର । ଥମାସ ରକ୍ତମାଂସର ଯୀଶୁଙ୍କୁ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିଲା ଏବଂ ହାତରେ ଛୁଇଁଲା ପରେ ଆନନ୍ଦରେ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲା, 'ମୋ ପ୍ରଭୁ, ମୋ ପ୍ରଭୁ ।'

ଶିକ୍ଷା, ଗବେଷଣା ଓ ସାହିତ୍ୟର ବଡ଼ କାମ ହେଲା ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା - ପରଂପରାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା, ବିଧିବିଧାନକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ଏବଂ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା । ମାତ୍ର ଆମେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ଚାହୁଁନା । ଏହାଫଳରେ ବିଶ୍ୱାସ କ୍ରମେ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଏ । ଆମ ଭାରତୀୟ ସମାଜର ଅନେକ କଥା ଏହି ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସରୁ ସୃଷ୍ଟି । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ବାରମ୍ବାର କନ୍ୟା ଜନ୍ମ ପାଇଁ ମାଆଟିକୁ ଦାୟୀ କରିବା, ଡାଆଣୀ ଓ ପିଶାଚ ପରି ଆତ୍ମା ଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତେଉଁରିଆ-ତାବିଜ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ଦୂରେଇ ରଖିହେବ ବୋଲି ଭାବିବା ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ । ଆମ ପରଂପରାରେ ଥିବା ବହୁ ପୂଜାପର୍ବର ବିଧିବିଧାନକୁ ଆମେ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁନା । ନ କରିବା ଗୋଟେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭଲ । କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଥରେ ଜଣେ ଛାତ୍ରୀ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, "ସାବିତ୍ରୀ ବ୍ରତ କିଏ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ? ପୁରୁଷ ନା ନାରୀ ? ଏଇ ଉପାଖ୍ୟାନରେ ହିତାଧିକାରୀ କିଏ ହୋଇଥିଲେ ?' ତାଙ୍କର ଯୁକ୍ତି ହେଲା, 'ଯମ ବା ମୃତ୍ୟୁ କବଳରୁ କିଏ ବ ିକି ଆସିଥିଲେ - ସତ୍ୟବାନ, ଯିଏ କି ଜଣେ ପୁରୁଷ । ସିଏ ଲାଭବାନ ହେଲେ । ପୁରୁଷ ଲାଭବାନ ହେଲା । ତାହାହେଲେ ସେ ବ୍ରତଟି ପୁରୁଷର ପାଳିବା କଥା ନୁହେଁ କି ! ନାରୀ କାହିଁକି ପାଳିବ ? ସିଏ କାହିଁକି ଉପାସ ରହିବ ? କେହି କେହି ଯୁକ୍ତି କରିପାରନ୍ତି ପୁରୁଷମାନେ କାମକୁ ଯାଉଥିଲେ, ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲେ- ସିଏ କିପରି ଉପବାସ ରହିପାରିବେ ? ଭଲ କଥା, ତାହାହେଲେ ପୁଣ୍ୟତକ ନାରୀର ଖାତାକୁ ଚାଲିଯିବ କି ? ଏବେ ପୁଣି ନାରୀମାନେ ଚାକିରି ବାକିରି କଲେଣି । ସେମାନେ କାହିଁକି ବ୍ରତ କରିବେ ? ଏମିତି ଅନେକ ବ୍ରତ ଆମ ଦେଶରେ, ଯାହାର ପାଳନ ଦାୟିତ୍ୱ ନାରୀ ଉପରେ । କାହିଁକି ?" ସିଏ ପୁଣି ଯୋଡ଼ିଥିଲେ ଯେ ସାବିତ୍ରୀ ବ୍ରତରୁ ଯଦି ଗୋଟିଏ କଥା ଶିକ୍ଷା କରିବାର ଅଛି, ତାହା ହେଲା ଝିଅମାନଙ୍କୁ ଅଧିକ ପାଠ ପଢ଼େଇବା ଦରକାର । କାରଣ ସାବିତ୍ରୀ ଶିକ୍ଷିତା ଓ ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ହୋଇଥିବାରୁ ଯମଙ୍କ ସହ ତର୍କ କରି ଜିଣିଥିଲେ । ନାରୀଶିକ୍ଷାର ପ୍ରେରଣା ହିଁ ସାବିତ୍ରୀ ବ୍ରତର ମୂଳ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ଛାତ୍ରୀ ଜଣକ କହିଥିଲେ ।

କେରଳର ଧୀବର ସଂପ୍ରଦାୟର କାହାଣୀକୁ ନେଇଁ ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଉପନ୍ୟାସ ଅଛି 'ଚେମିନି' । ଏହାର ଲେଖକ ଶ୍ରୀ ଥାକାଜି ଶିବଂଶଙ୍କର ପିଲାଇ । ସେ ଉପନ୍ୟାସର କାହାଣୀ ମୁଁ ଏଠି ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁନାହିଁ । ମାତ୍ର ସେ ଉପନ୍ୟାସରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଧୀବର ସଂପ୍ରଦାୟର ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ପତ୍ନୀ ଯଦି ସତୀ ହୋଇ ରହିଥିବ ତାହାହେଲେ ସମୁଦ୍ରରେ ଯେତେ ଝଡ଼ତୋଫାନ ଆସିଲେ ବି ଧୀବରର କିଛି କ୍ଷତି ହେବ ନାହିଁ! ଯଦି ପତ୍ନୀର ସତୀତ୍ୱ ଚାଲିଯିବ ତାହାହେଲେ ତା ସ୍ୱାମୀ ମରିଯିବ ବା ଯଦି ସ୍ୱାମୀଟି ଝଡ଼ତୋଫାନରେ ମରିଗଲା ତାହାହେଲେ ଧରିନେବାକୁ ହେବ ଯେ ତା ସ୍ତ୍ରୀଟି ଖରାପ । ସମୟେ ସମୟେ ପ୍ରବଳ ଝଡ଼ ତୋଫାନରେ ଡଙ୍ଗା ଲେଉଟି କୌଣସି ଧୀବର ମରିଯାଉଥିଲେ ଗାଁରେ ଥିବା ତା ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଲୋକମାନେ ଅସତୀ ଅଭିଯୋଗରେ ବାଡ଼େଇ ବାଡ଼େଇ ମାରି ଦେଉଥିଲେ । କେହି ପ୍ରଶ୍ନ କରୁ ନ ଥିଲେ । ଏହା ଆଗରୁ ଭାରତର 'ସତୀପ୍ରଥା' କଥା ଆପଣମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ବିନା ଯୁକ୍ତିରେ ବ ିଥିବା ନାରୀକୁ ନିଆଁରେ ନେଇ ପକେଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଆମ ସମାଜରେ ସବୁ କଥାର ଦୋଷ, ଦାୟିତ୍ୱ, ପାପ ନାରୀ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଦି ଦିଆଯାଇଛି । କେତେକ ତ ନାରୀକୁ ନର୍କର ଦ୍ୱାର ବୋଲି ମଧ କହିଛନ୍ତି । ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ଏସବୁକୁ ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ କି ?

ଏବେ ଆଉ ଗୋଟେ ସାଧାରଣ କଥାକୁ ଆସୁଛି । ମହାଭାରତର ଗାନ୍ଧାରୀଙ୍କୁ ଅନ୍ୟତମ ଆଦର୍ଶ ଜନନୀ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ପୁତ୍ର ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନଙ୍କୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ଦେବାବେଳେ ସେ 'ବିଜୟୀ ଭବ' ନ କହି 'ଧର୍ମର ହେଉ ଜୟ' କହିଥିବା ଆମେ କବିତାରେ ପଢ଼ିଛୁ । ଗାନ୍ଧାରୀ ବାସ୍ତବରେ ଜଣେ ଆଦର୍ଶ ଜନନୀ କି ? ତାଙ୍କର ସ୍ୱାମୀ ରାଜା ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଜନ୍ମରୁ ଅନ୍ଧ ଥିଲେ । ଅନ୍ଧ ସ୍ୱାମୀଙ୍କର ଶହେ ପୁଅ ହେଲେ । ବାପା ଅନ୍ଧ ଥିବା ପରିବାରରେ ମାଆଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱ ବେଶି ନା କମ୍ ? ସେ ପତିବ୍ରତା ହେବାକୁ ଯାଇ ଆଖିରେ ଅନ୍ଧପୁଟୁଳି ବାନ୍ଧିଲେ, ପିଲାମାନେ ବାପାମାଆଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆଢୁଆଳରେ ରହି ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲେ । ସେପଟେ ବାପଛେଉଣ୍ଡ ପାଣ୍ଡବମାନଙ୍କୁ ବିଧବା ମାଆ କୁନ୍ତୀ ଭଲ ମଣିଷ କରି ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଜୟୀ କରାଇଲେ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଗୋଟେ ସମୟରେ କିଛି ସମ୍ବଳ ନ ଥିଲା । ଏପଟେ ରାଜଗାଦି, ବିପୁଳ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ସ େ ଜନନୀଙ୍କର ଦାୟିତ୍ୱଶୂନ୍ୟତା ପାଇଁ ଅନେଶତ ଭାଇ ଶବ ହୋଇଗଲେ । ଶହେ ସନ୍ତାନ ହରାଇଥିବା ଗାନ୍ଧାରୀ ମାଆ ହିସାବରେ ସଫଳ ନା ବିଜୟୀ ପା ପୁଅର ମାଆ କୁନ୍ତୀ ସଫଳ ?

ଏସବୁ କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାର କାରଣ ହେଲା ଯାହା ପରଂପରାକ୍ରମେ ଗଢ଼ିଆସିଛି, ଯାହାକୁ ଆମେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ଆସିଛୁ ତାହାକୁ ଅନ୍ଧ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିନେବା ଯେମିତି ଅନୁଚିତ, ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ନ ଦେଖାଇବା ମଧ ସେମିତି ଅନୁଚିତ । ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର ଅଭ୍ୟାସକୁ ପିଲାଦିନରୁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ - ତାହା ଉଭଟ ହେଉ ପଛକେ । ଆଧୁନିକ ସମୟର ବ୍ୟସ୍ତତା ଭିତରେ ପିତାମାତା ଓ ଅଭିଭାବକ ସମସ୍ତେ ବ୍ୟସ୍ତ । ଆଜି ଶିଶୁ ବା କିଶୋରର କୌତୂହଳୀ ପ୍ରଶ୍ନର ଉ ର ଦେବାଲାଗି ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ସମୟ ଅଥବା ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନାହିଁ । ଖୁବ୍ ବେଶିରେ ଥରେ, ଦି ଥର ପ୍ରଶ୍ନର ଉ ର ଦେଲା ପରେ ସେମାନେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ପିଲାକୁ ଟେଲିଭିଜନ୍ ଅଥବା ସ୍ମାର୍ଟଫୋନ୍ ଜିମାରେ ଛାଡ଼ିଦେଉଛନ୍ତି । ଆମ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ 'ଅବୋଲକରା ଗପ' ନାମରେ ବହିଟିଏ ଅଛି । ଏଥିରେ ଅବୋଲକରା ହେଉଛି ଜଣେ ଜିଜ୍ଞାସୁ ଶିଷ୍ୟ ଏବଂ ତାର ଗୁରୁ ବା ପଣ୍ଡିତ ହେଉଛନ୍ତି ଅଭିଜ୍ଞ ଶିକ୍ଷକ । ସେମାନେ ପଦବ୍ରଜରେ ବିଭିନ୍ନ ଅ ଳ ଯାତ୍ରା କରନ୍ତି । ମଝିରେ ମଝିରେ କିଛି ଗୋଟେ ନୂଆ କଥା ଅବୋଲକରା ଆଖିରେ ପଡ଼େ । ସେଇଠୁ ତା ମନରେ, ସେ କଥାର ରହସ୍ୟ ଜାଣିବା ଲାଗି ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ସିଏ ଆସି ଗୁରୁଙ୍କୁ ପଚାରେ, 'ଅମୁକ ଜାଗାରେ ଅମୁକ କାହିଁକି ଅଛି ବା ଘଟୁଛି ମୋତେ କୁହ, ନ ହେଲେ ତମର ଏ ଗଣ୍ଠିଲି ଏଠି ରହିଲା, ମୁଁ ଚାଲିଲି ।' ଗୁରୁ ଜଣକ ବୁଢ଼ାଲୋକ, ଶିଷ୍ୟର ବିନା ସହାୟତାରେ ଚଳିବେ କିପରି ? ସେ ତେଣୁ କହନ୍ତି, 'ପକା କମ୍ବଳ ପୋତ୍ ଛତା, କହିବି ଅବୋଲକରା ଅମୁକ କଥା ।' ଚୁଲିରେ ଚାଉଳ ସିଝେ, ଅଭିଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ଗପ କହନ୍ତି, ଜିଜ୍ଞାସୁ ଅବୋଲକରାର କୌତୂହଳ ମେ ିଯାଏ । ଏହି ଗପଟି ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାର ଅଭ୍ୟାସକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେଇଥାଏ । ମାତ୍ର ମୁଁ ମୋ ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଜାଣିଛି, ଅଧିକାଂଶ ପରିବାର ଏପରିକି ସ୍କୁଲ୍-କଲେଜରେ ମଧ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରାଯାଏ ନାହିଁ । ପ୍ରଶ୍ନକ ର୍ାଙ୍କୁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ମିଳିବା ଉଚିତ । ଉ ରରୁ ନୁହେଁ, ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବାରୁ ହିଁ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଜ୍ଞାନ-ଗରିମା ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱର ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ଉ ରଦାତା ଧୈର୍ଯ୍ୟଶୀଳ ଏବଂ ଉ ମ ସ୍ୱଭାବର ବ୍ୟକ୍ତି ହେବା ଆଶା କରାଯାଏ । ଶିକ୍ଷକ ଯଦି ଛାତ୍ରଟିଏକୁ 'ଏ ବୋକା, ବସିପଡ଼', 'ତୁ ଗୋଟେ ନିର୍ବୋଧ', 'ଏଇ କଥା ଜାଣିନୁ ଯଦି ଆଉ କଣ ଜାଣିଛୁ' ପରି କଥା କହିବେ ସେ ପିଲା ସବୁଦିନ ପାଇଁ ଭୀରୁ ହୋଇଯିବ ।

ପ୍ରଶ୍ନ କେବଳ ପ୍ରଶ୍ନକ ର୍ାଙ୍କ କୌତୂହଳର ନିରସନ କରେ ନାହିଁ ଉ ରଦାତାଙ୍କ ବୋଧଶକ୍ତିକୁ ମଧ ଶାଣିତ କରେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଶିଶୁ ଅବସ୍ଥାରୁ କୌତୂହଳୀ ଏବଂ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ହୋଇ ଜନ୍ମ ନେଇଥାଏ । ମାତ୍ର ସମୟକ୍ରମେ ତାର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱରେ ପରିବ ର୍ନ ଆସେ ।

ଦିନେ ସ୍କୁଲର ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ଜଣେ ଛାତ୍ରର ବାପାଙ୍କ ପାଖକୁ ନୋଟ୍‌ଟିଏ ପଠେଇଲେ- ଆପଣଙ୍କ ପୁଅ ସବୁଦିନ ସ୍କୁଲ୍‌କୁ ଅଧଘ । ବିଳମ୍ବରେ ଆସି ପହ ୁଛି । ପ୍ରତିକାର କରନ୍ତୁ । ଏ ନୋଟ୍‌ଟି ପାଇ ବାପା ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ । ଭାବିଲେ, ସେମାନେ ତ ସବୁଦିନ ପୁଅକୁ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଘରୁ ପଠଉଛନ୍ତି । ସ୍କୁଲଟି ପୁଣି ତାଙ୍କ ଘରଠାରୁ ବେଶୀ ଦୂର ନୁହେଁ । ଦଶ ପନ୍ଦର ମିନିଟ୍‌ର ରାସ୍ତା ତାକୁ ଚାଳିଶ ମିନିଟ୍ ଲାଗୁଛି କିଭଳି ?

ସେଦିନ ପୁଅ ସ୍କୁଲ୍‌କୁ ବାହାରିଗଲା ପରେ ବାପା ମଧ ପଛେ ପଛେ ବାହାରିଲେ ଲୁଚି ଲୁଚି । ପୁଅ ଘରୁ ଗଲା । ମୋଡ଼ ବୁଲାଣି ବରଗଛ ପାଖରେ ଗୁଣ୍ଡୁଚିମୂଷା ଖେଳୁଥିଲା । ସେଇଠି ଅଟକିଲା ଦଶ ମିନିଟ୍ । ତା'ପରେ ଡେରି ହେଇଯିବ ଭାବି ଧାଇଁଲା । ମଝିରେ ଗୋଟେ ସରୁ ନାଳ । ପିମ୍ପୁଡ଼ିଟିଏ ଏପଟେ । ଗୋଟେ ପତ୍ର ଗୋଟେଇ ଆଣି ତା' ଉପରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ିକୁ ଥୋଇଲା । ପିମ୍ପୁଡ଼ି ନାଳ ପାର ହେବା ପରେ ସେ ଗଲା । ପୁଣି ସ୍କୁଲ୍

ପାଚେରି ପାଖରେ ପ୍ରଜାପତି ଉଡୁଥାଏ । ସେଇଠି କିଛି ସମୟ ଦେଲା । ସ୍କୁଲ୍‌ରେ ଯାଇ ପହ ିଲା ବେଳକୁ ଅଧଘ ।ଏ ଡେରି । ପୁଅ ଗଲା କ୍ଲାସ୍‌କୁ, ବାପା ଗଲେ ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଦପ୍ତରକୁ । ଏସବୁ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇ କହିଲେ, ଆଜି ସେ ଘରକୁ ଫେରୁ । ଭଲକରି ଦି' ଚାପୁଡ଼ା ଦେଲେ ସେ କାଲିଠାରୁ ନିୟମିତ ହେଇଯିବ ।

ପ୍ରଧାନଶିକ୍ଷକ ସ୍ମିତ ହସ ହସି କହିଲେ, "ନା, ବରଂ କାଲିଠାରୁ ତାକୁ ଆଉ ଅଧଘ । ଆଗରୁ ଘରୁ ପଠେଇବେ । କାରଣ ସେ ଯୋଉ ସମୟ ଗୁଣ୍ଡୁଚି, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଓ ପ୍ରଜାପତିଙ୍କୁ ଆଜି ଦେଲା; କାଲି କଅଁଳା ବାଛୁରୀ, ପାରା କି ଜହ୍ନାକୁ ଦେଇପାରେ । ସେମାନଙ୍କ ସମସ୍ୟାକୁ ସେ ଅଣଦେଖା କରିପାରିବ ନାହିଁ । କାରଣ ସେ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଓ କୌତୂହଳୀ ।"

ସେଇ ପିଲାଟିର ବାପା କ'ଣ କଲେ ତାହା ଆଲୋଚନା ନ କରିବା ଭଲ । ମାତ୍ର ଭାରତର ଅଧିକାଂଶ ବାପା ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ କ'ଣ କରନ୍ତି ତାହା ଆମେ ନିଜ ନିଜର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ଅନୁମାନ କରିପାରିବା । ଅଧିକାଂଶ ପିତାମାତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପିଲାଟିର ଏ ପ୍ରକାର କୌତୂହଳ ସମୟର ତୁଚ୍ଛା ଅପଚୟ ।

ଗତ କିଛି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଆମ ଜୀବନରୁ ଅନେକ ଜିନିଷ ହଜିଗଲେଣି ଅଥବା ଦୂରେଇ ଗଲେଣି । ତାହା ଗ୍ରାମଫୋନ୍, ଟେପ୍‌ରେକର୍ଡର, ସିଡି ପ୍ଲେୟାର ହେଉ କିମ୍ବା ଫାଉଁ ନ୍ ପେନ୍, ଟାଇପ୍ ରାଇଟର, ସାଇକ୍ଲୋଷ୍ଟାଇଲ୍ ମେସିନ୍ କିମ୍ବା କାର୍ବନ ପେପର ହେଉ । ତେବେ ଏସବୁ ବ୍ୟତିରେକ ଆଉ ଯେଉଁ ଦୁଇଟି କଥା ଆମ ଭିତରୁ ମରିଯାଉଛି କିମ୍ବା ହଜିଯାଉଛି ତାହା ହେଉଛି କୌତୂହଳ ଏବଂ କଳ୍ପନା । କୌତୂହଳ ଏବଂ କଳ୍ପନା ବ୍ୟତିରେକେ ସୃଜନଶୀଳତା କଥା ଚିନ୍ତା କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ । କୌତୂହଳ ହିଁ ଶିକ୍ଷାପ୍ରଦୀପର ସଳିତା ବୋଲି ବ୍ରିଟିଶ ଲେଖକ ଉଇଲିୟମ୍ ୱାର୍ଡ କହିଛନ୍ତି । ହେନରି ବ୍ରୁକ୍ କହନ୍ତି, "ଆମେ ଯଦି ପିଲାଙ୍କ ଲାଗି କିଛି କରିପାରିବା ତାହା ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କ କୌତୂହଳ, ଜିଜ୍ଞାସା ଓ ସୃଜନଶୀଳତାକୁ ଉତ୍ସାହ ଦେବା । ସେସବୁର ଗଳା ଚିପିଦେବା ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ସୃଜନଶୀଳତା କିଛି ଭାକ୍‌ସିନ୍ କିମ୍ବା ଟନିକ୍ ନୁହେଁ, ଯାହାକୁ ଆମେ ପିଲା ଦେହରେ ଦେଇପାରିବା । ତାହାହେଲେ କିଭଳି ଭାବରେ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକଥା ଶିକ୍ଷା ଦେଇପାରିବା ? ଆମେ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସେଭଳି ଏକ ପରିବେଶ ନିର୍ମାଣ କରିପାରିବା ଯାହା ସେମାନଙ୍କୁ କୌତୂହଳୀ କରିବ । ତାହାହେଲେ ସେମାନେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କୌତୂହଳୀ ହେବେ ଏବଂ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବେ । ବାସ୍ତବରେ ଶିକ୍ଷାର ଗୋଟେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ହେଉଛି ଛାତ୍ର ଭିତରେ କୌତୂହଳ ଓ ଜିଜ୍ଞାସାର ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ାଇବା, ଯାହା ତାକୁ ସୃଜନଶୀଳତା ଆଡ଼କୁ ବାଟ କଢ଼େଇ ନେବ । ଆମର ମନେ ରଖିବା ଆବଶ୍ୟକ ପ୍ରତିଟି ମଣିଷ ଅନ୍ୟଠାରୁ ଭିନ୍ନ, ଅନନ୍ୟ । ସେହି ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା କଥା; ମାତ୍ର ଆମେ ଅନନ୍ୟତା, ଭିନ୍ନତା ଓ ବିଭିନ୍ନତାକୁ ଅନେକ ପଛରେ ଛାଡ଼ି ଆସିଛୁ । ଆଜି ଆମେ ସବୁବେଳେ 'ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡାଇଜେସନ୍' ପିଛାରେ ପଡ଼ିଯାଉଛୁ । 'ଷ୍ଟାଣ୍ଡାର୍ଡାଇଜେସନ୍'ର ଅର୍ଥ କ'ଣ ? ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ସବୁ ଏକା ପ୍ରକାର ଦିଶିବା । ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଜୀବନଚର୍ଯ୍ୟା ଆଜି ଏକାପ୍ରକାର । ଆମେ ରହୁଥିବା ଘର, ଆମର ସକାଳ ଜଳଖିଆ, ଆମର ପୋଷାକପତ୍ର ସବୁ ଆଜି ଏକାପ୍ରକାର । ଏଠି ଭିନ୍ନତା, ବିଭିନ୍ନତାର ପ୍ରବେଶ ନିଷିଦ୍ଧ । ହାତଲେଖା ଚିଠି ହଜିଗଲା । ତା' ସହ ଅନେକ ସଂପର୍କ ହଜିଗଲା । ହାତଲେଖା ଚିଠିରେ, ଶବ୍ଦର ଫାଙ୍କ ଭିତରୁ ଦିଶୁଥିଲା ସଂପର୍କର ଚେହେରାସବୁ ଆଜି ଇ-ମେଲ୍‌ର ଅକ୍ଷର ଭିତରେ ନିରୁଦ୍ଦିଷ୍ଟ । ଆଜି ସବୁ ଚିଠିର ଭାଷା ପ୍ରାୟ ଏକା ।

କୌତୂହଳର ମୂଲ୍ୟ କେତେ ବେଶୀ ତାହା ଆମେ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । କୌତୂହଳ ନ ଥିଲେ, ଆଇଜାକ୍ ନିଉଟନ୍ ଆପଲ୍ ଗଛରୁ ଖସି କାହିଁକି ତଳେ ପଡ଼ିଲା ସେ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରି ନ ଥା'ନ୍ତେ । ପୃଥିବୀ ଇତିହାସରେ ଆମେ ଆଜି ଯେଉଁମାନଙ୍କ କଥା ପଢୁଛୁ, ଚର୍ଚ୍ଚା କରୁଛୁ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ କୌତୂହଳ ଓ କଳ୍ପନାର ଜଣେ ଜଣେ ସାର୍ଥକ ସାରଥି । ସେ ଥମାସ୍ ଏଡିସନ୍ ହୁଅନ୍ତୁ କିମ୍ବା ୱାଲ୍‌ଟ ଡିସ୍‌ନି, ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍ କିମ୍ବା ରାଇଟ୍ ବ୍ରଦର୍ସ କିମ୍ବା ଷ୍ଟିଭ୍ ଜବ୍‌ସ । ମାତ୍ର ଆଜିର ଡିଜିଟାଲ୍ ଯୁଗ ସଂକ୍ଷେପରେ ୱାର୍ଲଡ ୱାଇଡ୍ ୱେବ୍ ଆମକୁ ଆଉ କଳ୍ପନା କରିବାକୁ ବାଟ ଛାଡୁନାହିଁ । ଡିଜିଟାଲ୍ ଯୁଗର କୋଳାହଳ ଅତୀତର ବିଜନତା ଏବଂ କଳ୍ପନାର ଗଣସମାଧି ଉପରେ ନିଜର ସୌଧ ନିର୍ମାଣ କରିଛି । ଅନ୍ୟ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ, ଆମମାନଙ୍କ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ମଧ୍ୟ ଏକା ପ୍ରକାରର ଶବ୍ଦ ଏବଂ ସଙ୍କେତ ଦ୍ୱାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ । ସ୍ମାର୍ଟଫୋନ୍‌ର 'ଇମୋଜି' ଆମ ଉଲ୍ଲାସ, ବିଷାଦ, ବିସ୍ମୟର ସାଇନ୍‌ବୋର୍ଡ ।

ମଣିଷର କଳ୍ପନା ହଠାତ୍ ଏପରି ଦରିଦ୍ର, ରୁଗ୍‌ଣ ହୋଇପଡ଼ିଲା କାହିଁକି ? କାହିଁକି ଆଜି ଆମେ ଅଲଗା ପ୍ରକାର ଲେଖିବାକୁ, କହିବାକୁ ଅଥବା ଭାବିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁନାହୁଁ ? ୟୁରୋପରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ ପରେ ଅନେକ ସାମାଜିକ୍ ପରିବ ର୍ନ ହେବା ଇତିହାସରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି । ଆମ ଦେଶର ଲୋକେ ଗତ ଶତାବ୍ଦୀର ଅପରାର୍ଦ୍ଧରେ ଗାଁ ଛାଡ଼ି ସହରକୁ ଆସିଲେ । ଗାଁରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଘରର ଚେହେରା ଅଲଗା । ସହର କଲୋନିର ସବୁ ଘର ଏକା ପରି ହେଲା । ଲୋକଙ୍କ ଜୀବିକା ନାନା ପ୍ରକାର କୌଳିକ ବୃ ି ଓ କୃଷିରୁ ବ୍ୟବସାୟ ଏବଂ ଚାକିରିକୁ ଖସିଆସିଲା । ତା'ପରେ ଆସିଲା ଯନ୍ତ୍ରର ଯୁଗ । ମଣିଷର କଳା, କୌଶଳ କ୍ରମେ ଗୌଣ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ କଳ୍ପନାର ଆଉ ପ୍ରୟୋଜନ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଈଶ୍ୱର ମରିଗଲେ । ମରିଗଲା ସ୍ୱର୍ଗ ନର୍କର କଳ୍ପନା । ଭୂତପ୍ରେତ ବିଦାୟ ନେଇଗଲେ ଆମ କାହାଣୀରୁ । ପାପ ପୁଣ୍ୟର ବିଚାର ହେତୁବାଦର ନିକିତିରେ ତଉଲାଗଲା । ନୈତିକତା ଆଚାରର ବିଷୟ ନ ହୋଇ ବିଚାରର ବିଷୟ ହେଲା । ମଣିଷର ରଙ୍ଗୀନ ସ୍ୱପ୍ନ ବାସ୍ତବତାର

ଚଟାଣରେ ଖସି ଚୂନା ଚୂନା ହୋଇଗଲା । ଆମେ ଆଇନ୍‌ଷ୍ଟାଇନ୍‌ଙ୍କ "କଳ୍ପନା ଜ୍ଞାନଠାରୁ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ" ବାକ୍ୟକୁ ପ୍ରବନ୍ଧରେ/ସନ୍ଦର୍ଭରେ ଉଲ୍ଲେଖ କଲୁ, ମାତ୍ର ନିଜ ନିଜର ଜୀବନରୁ ବିଦାୟ ଦେଇଦେଲୁ ।

ଆଜି ଆପଣ ଏଇ ସହରର ଯେକୌଣସି ରାସ୍ତାକଡ଼ରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ଯା'ଆସ କରୁଥିବା ଯୁବକ ଯୁବତୀଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରନ୍ତୁ । କେହି ସ୍ମାର୍ଟଫୋନ୍‌ରେ କଥା ହେଉଥିବ, ଆଉ କେହି ଫେସ୍‌ବୁକ୍ ଦେଖୁଥିବ, ଅନ୍ୟ କେହି ହ୍ୱାଟ୍‌ସଆପ୍‌ରେ ମେସେଜ୍ ପଠଉଥିବ । ସ୍ମାର୍ଟଫୋନ୍, ଲାପ୍‌ଟପ୍, ଡେସ୍କଟପ୍ ପରି ଯନ୍ତ୍ର ଆଜି ଆମକୁ ଏତେ କବଳିତ କରିଛି ଯେ ଆମେ ତା'ର ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରୀ ଆଲିଙ୍ଗନରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରୁନାହୁଁ । ଏହା ଆମର କି ଧରଣର କ୍ଷତି କରୁଛି ତାହା ବୁଝାଇ କହିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ । ୨୦୧୭ ଡିସେମ୍ବରରେ ଶ୍ରୀ ମନୋଜ ଦାସଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ 'ଦ ନ୍ୟୁ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍'ରେ ବାହାରିଥିଲା । 'ସିଡ୍‌ନି ମର୍ଣ୍ଣିଂ ହେରାଲ୍ଡ' ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ଏକ ସର୍ଭେର ଫଳାଫଳ ଉଦ୍ଧାର କରି ସେ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ ସ୍ମାର୍ଟଫୋନ୍‌ରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ପିଲାମାନେ ଭବିଷ୍ୟତରେ 'ଇ ରନେଟ୍ ୟୁଜ୍ ଡିଜ୍‌ଅର୍ଡର' ଭୋଗିବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଛି । ଥରେ ଏମାନେ ଗ୍ୟାଜେଟ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ସହ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲା ପରେ ଯେତେବେଳେ ସେସବୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ନେଇ ନିଆଯାଉଛି ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଉନ୍ମାଦ ପ୍ରାୟ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି । ସେହି ଏକା ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସେ ଭାରତର ପିଲାମାନେ କମ୍ ବୟସରୁ ବୟସ୍କ ପାଲଟିଯାଉଥିବା କଥା ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ କ୍ରୂର, ହିଂସ୍ର ଏବଂ ଅପରାଧୀ ପାଲଟି ଯାଉଛନ୍ତି, ଯାହା ଉଦ୍‌ବେଗର ବିଷୟ । ଅସମୟରେ ତା' ଭିତରୁ ନିରୀହତା ମରିଯାଉଛି ।

ସାମାଜିକ ଗଣମାଧମ ଆଜି ମଣିଷକୁ ଏମିତି ବଶୀଭୂତ କରିଛି ଯେ ସେଥିରୁ ମୁକୁଳି ଆକାଶ, ଜହ୍ନ, ତାରା, ଗଛଲତା କିମ୍ବା ରାସ୍ତାକଡ଼ ପଳାଶ ଫୁଲକୁ ଚାହିଁବା ପାଇଁ ତା' ମନରେ ଆଗ୍ରହ ନାହିଁ । ସବୁ ମଣିଷ ଜଣେ ଜଣେ ନାର୍ସିସସ୍ । ଗ୍ରୀକ୍ ରୂପକଥାର ସେଇ ରାଜା ଯିଏ ସବୁବେଳେ ନିଜର ଚେହେରା ଦେଖି ମୁଗ୍ଧ ରହୁଥିଲେ । ସାମାଜିକ ଗଣମାଧମ ଆମ ଭିତରର ନାର୍ସିସସଙ୍କୁ ବାହାରକୁ ନେଇ ଆସିଛି । ପ୍ରତି ମଣିଷର ଗୋଟେ ସାମାଜିକ, ଗୋଟେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଏବଂ ଗୋଟେ ଗୋପନ ଜୀବନ ଥାଏ । ସାମାଜିକ ଗଣମାଧମ ଏସବୁ ଭିତରେ ଥିବା ବ୍ୟବଧାନକୁ ଲିଭେଇ ଦେଇଛି । ଆଜି ପ୍ରତିଦିନ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ରାତି ପାହିବା କ୍ଷଣି ନିଜର ଅଥବା ନିଜ ପରିବାରର ଗୁରୁତ୍ୱହୀନ ଘଟଣାର ବିବରଣୀ/ ଚିତ୍ର ଦେଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଦେବା ପର ମୁହୂ ର୍କ କେତେ 'ଲାଇକ୍' କି 'କମେ ୍' ଆସିଲା ଜାଣିବା ଲାଗି ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇପଡୁଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଅଜାଣତରେ ସେମାନେ ସ୍ମାର୍ଟଫୋନ୍‌ଟିର କ୍ରୀତଦାସ ପାଲଟି ଯାଉଛନ୍ତି ।

ମୁଁ ଆଉ ଥରେ ପିଲା ବୟସ ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଫେରିଆସୁଛି । ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଆଜିର ପିଲାଏ ଭାଗ୍ୟବାନ୍, ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଭାଗ୍ୟହୀନ । ସେମାନେ ପିତାମାତାଙ୍କ ଅପୂର୍ଣ୍ଣ ଇଚ୍ଛାର ଭାରବାହୀ ପ୍ରାଣୀ । ଦାମୀ ଖେଳଣା କି ଦାମୀ ପୋଷାକ ପିଲାଦିନକୁ ଅର୍ଥମୟ କି ରଙ୍ଗିନ କରେ ନାହିଁ । ଆମ ପିଲାଦିନେ ଏତେ ଖେଳଣା ନ ଥିଲା । ଶଢ଼େଇ, ଦିଆଶିଲି ଖୋଳ, କାଚଗୋଟି ଏସବୁରେ କାମ ଚଳିଯାଉଥିଲା । ମାତ୍ର ଏହାର ଅର୍ଥ ଆମ ପିଲାଦିନ କମ୍ ଉପଭୋଗ୍ୟ ନ ଥିଲା । ସବୁଠୁ ବେଶୀ ଉପଲବ୍ଧ ଥିଲା ନିରୁପଦ୍ରବ ସ୍ୱାଧୀନତା । ଆଜି ପ୍ରତି ପିଲା ପଛରେ ଚାରି ଚାରିଟି ଆଖି ବାଇନୋକୁଲାର ପରି ତା'ର ପ୍ରତିଟି ଗତିବିଧିକୁ ଚବିଶ ଘ । ନିରୀକ୍ଷଣ କରୁଛି । ବାପା ମାଆ ଓ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ରୁଟିନ୍ ଭିତରେ ତା'ର ଜୀବନ ଛନ୍ଦା । ଆପଣ କୁହନ୍ତୁ, କେବେ ଗୋଟେ ସାନ ପିଲାକୁ ବର୍ଷାରେ ଭିଜି କାଗଜଡଙ୍ଗା ଭସଉଥିବା ଦେଖିଥିଲେ ? କେବେ ଖରାଦିନିଆ ଦିପହରେ ଡାଳମାଙ୍କୁଡ଼ି ଖେଳିବା ଦେଖିଥିଲେ ? ଯଦି କୋଉଠି କିଛି ସେଭଳି ଦେଖିଥିବେ ତାହା ସୋସିଆଲ୍ ମିଡିଆ ପାଇଁ, ନିଜ ଇଚ୍ଛାର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଲାଗି ନୁହେଁ । ଆଜି ସାନପିଲା ପାଖରେ ଅବସର ନାହିଁ । ଅଥଚ ସେକ୍‌ସପିୟର କହିଥିଲେ "ଅବସରରୁ ସ୍ୱପ୍ନର ଜନ୍ମ, କଳ୍ପନାର ଆରମ୍ଭ ।" ଜ୍ଞାନଲାଭ ଲାଗି ପାଗଳପଣ ଆମ ଭିତରର କଳ୍ପନାର ଦୀପଶିଖାକୁ ଲିଭେଇ ପକେଇଛି । କିଶୋର ସୁଲଭ କୌଣସି ମୌଳିକ ଚିନ୍ତାକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିପାରୁନାହିଁ । ଆମର ସିଲାବସ୍‌ଗୁଡ଼ିକ ଏ ଦିଗରେ ଅକ୍ଷମ । ଆମର ପାଠପଢ଼ାର ଏକମାତ୍ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଛି ଅନ୍ନସଂସ୍ଥାନ, ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ, ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଏବଂ କ୍ୟାରିୟର ଶିଡ଼ିରେ ଉପରକୁ ଆରୋହଣ । ଏ ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ସୃଜନଶୀଳତାର ପ୍ରଶ୍ନ ନାହିଁ ।

ମୁଁ ଗୋଟେ ଉଦାହରଣ ଦେବି । ପୃଥିବୀର ଫ୍ୟାସନ୍ ଡିଜାଇନ୍ ଜଗତରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭୁ ମହାପାତ୍ର ଗୋଟେ ପରିଚିତ ନାଆଁ । ୧୯୭୨ରେ ଜନ୍ମ ଶ୍ରୀ ମହାପାତ୍ରଙ୍କୁ ପଚାଶ ବର୍ଷ ହୋଇନାହିଁ । ମାତ୍ର ଏହା ଭିତରେ ସେ ଆମେରିକା କାଉନ୍‌ସିଲ ଫେସନ୍ ଡିଜାଇନ୍‌ର ସଭ୍ୟ ନିର୍ବାଚିତ ହେବାଠାରୁ ନେଇ ୟଙ୍ଗ୍ ଇନୋଭେଟର ଆୱାର୍ଡ ପରି ବହୁ ପୁରସ୍କାର ପାଇସାରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ତିଆରି ପୋଷାକ ଆମେରିକାର ପୂର୍ବତନ ଫାଷ୍ଟ ଲେଡି ମିସେଲ୍ ଓବାମାଙ୍କ ପାଖରୁ ନେଇ ବଲିଉଡ୍‌ର ସୋନମ୍ କପୁର ପିନ୍ଧୁଛନ୍ତି । ସେ ନ୍ୟୁୟର୍କର ଏକ ପରିଚିତ ବ୍ରାଣ୍ଡ୍ ।

ରାଉରକେଲାରେ ପିଲାଦିନ ବିତେଇଥିବା ବିଭୁ ମହାପାତ୍ର ମାଆଙ୍କଠାରୁ ସିଲେଇ ଶିଖିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପୁରୁଣା ଶାଢ଼ି କାଟି ନୂଆ ଡିଜାଇନ୍‌ର ପୋଷାକ ତିଆରି କରୁଥିଲେ, ଯାହା ଘରେ ତାଙ୍କ ଭଉଣୀ ପିନ୍ଧୁଥିଲେ । ସେ କହିଛନ୍ତି, ମାଆ ହିଁ ତାଙ୍କର ସର୍ଜନଶୀଳତାକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଆମେରିକା ଯାଇଥିଲେ ଅର୍ଥନୀତି ପଢ଼ିବାକୁ; କିନ୍ତୁ ପାଲଟିଗଲେ ବିଖ୍ୟାତ ଡିଜାଇନର ।

ଆଧୁନିକ ଜୀବନ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଦେଇଛି, ଆରାମଦାୟକ ଜୀବନ ଦେଇଛି; ମାତ୍ର ଏସବୁ ବାସ୍ତବରେ ଆମକୁ ପ୍ରକୃତିଠାରୁ ଦୂରକୁ ନେଇଯାଇଛି । ଆମର ସାହିତ୍ୟ କଥା ନିଅନ୍ତୁ । କବିତା କଥା ନିଅନ୍ତୁ । ସଂଗୀତ କଥା ନିଅନ୍ତୁ । ସାହିତ୍ୟରେ ପ୍ରକୃତି ଆଜି ଥାଇ ନ ଥିଲା ପରି । ଗାଁ ମଧ ଧୀରେ

ଧୀରେ ହଜିଯାଉଛି । ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ଉଦାହରଣ ଦେବି । ବହୁବର୍ଷ ତଳେ ବିନୋଦ ଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ ଲେଖିଥିଲେ ଏ ପଦକ ତାଙ୍କ 'ଗ୍ରାମପଥ' କବିତାରେ ।

"ଭୁଆସୁଣୀ ମାଜେ ପାଦର ପାହୁଡ଼ ଏଥି
ମୁକୁଳା ବେଣୀରେ ପଖାଳେ ଦେଇଣ ମେଥି
ନଣନ୍ଦିନୀ ତା'ର ଅଧିକ ଚତୁରୀ
ଗାଲରେ ହଳଦୀ ମାଖେ
ହଲିଲା ପାଣିରେ ମୁହଁର ଛାଇକି ଦେଖି ।"

ଆମର ଗୀତିକବିମାନେ କି ଚମତ୍କାର ଧାଡ଼ିମାନ ଲେଖିଥିଲେ-

'ସ୍ମୃତି ତୁମେ ତୁଠ ପଥରରେ ଫିକା ଅଳତାର ଦାଗ/ ସ୍ମୃତି ତୁମେ ବିଧବା ଲଲାଟେ ଦାରୁଣ ଅସ୍ତରାଗ' କିମ୍ବା 'ତୁମ ଗାଁ ମହୁମାଛି, ଆମ ଫୁଲେ ମହୁ ପିଇ ମୋତେ ମାଗେ କୁଆଁରୀ ବଉଳ' ପରି ଗୀତର ଧାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ଆମେ ଆଉ ଭେଟୁଛନ୍ତି କି ? କାରଣ ଆମେ ସମ୍ବେଦନାଶୂନ୍ୟ ହେଉଛୁ, ଯାନ୍ତ୍ରିକ ହୋଇଛୁ, ଆମର ମସ୍ତିଷ୍କଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ଉର୍ବର ହୋଇଛନ୍ତି ; ମାତ୍ର ହୃଦୟ ସମାନୁଭୂତି ଓ ସହାନୁଭୂତି ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯାଉଛି । ଆମର ଜୀବନର ବେଗ ବଢ଼ିଛି ; କିନ୍ତୁ ଆବେଗର ସାନ୍ଦ୍ରତା କମିଛି । ଜଣେ ସମ୍ବେଦନଶୂନ୍ୟ ଲୋକ ସୃଜନଶୀଳ ହେବା ଅସମ୍ଭବ ।

କ୍ରୌ ପକ୍ଷୀର ବିଳାପ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କୁ 'ମା ନିଷାଦ' ଶ୍ଳୋକ ଲେଖିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲା । ଚାରିପାଖର ମଣିଷମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ପ୍ରରୋଚିତ କରିଥିଲା ଭୀମ ଭୋଇଙ୍କୁ ଲେଖିବା ପାଇଁ 'ମୋ ଜୀବନ ପଛେ ନର୍କେ ପଡ଼ିଥାଉ, ଜଗତ ଉଦ୍ଧାର ହେଉ' । ଏହାର ଭୂରି ଭୂରି ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରହିଛି । ମଣିଷର ସମ୍ବେଦନାଶୂନ୍ୟତା ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ସଙ୍କଟ । କ୍ରିଷ୍ଣମୂ ଏହାର କାରଣଗୁଡ଼ିକ ସଂପର୍କରେ କହିଛନ୍ତି "ଆଧୁନିକ ମଣିଷ ସବୁବେଳେ 'ମୁଁ' ବା 'ଆଇ'କୁ ନେଇ ବିବ୍ରତ । 'ଉଇ' ବା 'ଆମ'କୁ ନେଇ ନୁହେଁ । ଉପନିଷଦ୍‌ର ବାଣୀ ଥିଲା ଭିନ୍ନ । ସେଠାରେ ପୃଥିବୀ, ବନସ୍ପତି, ଅନ୍ତରୀକ୍ଷ, ଆକାଶ, ପର୍ବତ ସହ ସଭିଙ୍କର କଲ୍ୟାଣ କଥା କୁହାଯାଇଅଛି । ଯେତେବେଳେ କବି ଅରଣ୍ୟରେ ରହି କବିତା ଲେଖିବ, ସଂଗୀତଶିଳ୍ପୀ ଲୋକଲୋଚନର ଅନ୍ତରାଳରେ ସଂଗୀତ ବୋଲି ପାରିବ, ସେତେବେଳେ ସେ ସୃଜନଶୀଳତାର ଉଚ୍ଚତମ ସ୍ତରରେ ପହ ି ପାରିବ । ଯଦି ସେ ପଚାରିବ ଦର୍ଶକ ଗ୍ୟାଲେରିରେ କେତେ ଲୋକ ଥିବେ, ମୋତେ କେତେ ଉପଢ୍ୌକନ ମିଳିବ ତାହାହେଲେ ସେ ନୈସର୍ଗିକ ଆବେଦନ ତା' ପାଖକୁ ଆସିବ ନାହିଁ । ସୃଜନଶୀଳ ପ୍ରତିଭା ନିଜକୁ କହେ- ମୁଁ ପ୍ରତିଥର ନିଜକୁ ପୁନଃଆବିଷ୍କାର କରିବି, ନୂଆ ଭାବେ ଦେଖିବି ; ମାତ୍ର ବରାଦୀ ଶିଳ୍ପୀ ତାହା କରେ ନାହିଁ । ସେ କେବଳ ପୁନରାବୃ ି କରେ । ସର୍ଜନ ଓ ଅନୁକରଣ ମଧରେ ଅନେକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ।"

ମୁଁ ଟିକେ ଆଗରୁ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ କଥା କହୁଥିଲି । ଆଧୁନିକ ଜୀବନ ଆମକୁ ଅନେକ ପ୍ରାଚୁର୍ଯ୍ୟ ଦେଇଛି; ମାତ୍ର ଅନେକ କିଛି ଆମଠାରୁ ନେଇଯାଇଛି । ଆମେ ତ ଆଜି ସବୁ ସଂପର୍କକୁ ଉପଭୋକ୍ତାବାଦର ନିକିତିରେ ତଉଲୁଛୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ଯେମିତି ଗୋଟେ ଗୋଟେ ସଂଖ୍ୟା, ସେମିତି ସବୁ ନାଗରିକ ଜଣେ ଜଣେ ଉପଭୋକ୍ତା । ଅଭାବ, ନିଃସଙ୍ଗତା, ବିଚ୍ଛେଦ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସୃଜନଶୀଳ ମଣିଷର ଖୁବ୍ ପ୍ରିୟ । ମନେପକାନ୍ତୁ ଅସ୍କାର ୱାଇଲଡଙ୍କର 'ଦ ନାଇଟିଙ୍ଗେଲ୍ ଆଣ୍ଡ୍ ରୋଜ୍' ଗଳ୍ପର କଥା । ଶୀତରାତିର ବରଫ ଭିତରୁ ଧଳା ଗୋଲାପ ଫୁଟାଇ ସେଇ ଫୁଲକୁ ଲାଲ ରଙ୍ଗରେ ପରିଣତ କରିବାଲାଗି ନିଜର ବକ୍ଷସ୍ଥଳକୁ କ କବିଦ୍ଧ କରିଥିଲା ନାଇଟିଙ୍ଗେଲ୍ ପକ୍ଷୀ, ଗୋଟେ ପ୍ରେମିକ କିଶୋର ପାଇଁ । ଯନ୍ତ୍ରଣା ଯେତିକି ଅସହ୍ୟ ହେଉଥିଲା, ଗୋଲାପର ରଙ୍ଗ ସେତିକି ଅଧିକ ଲାଲ୍ ହେଉଥିଲା । କେବଳ ଅସ୍କାର ୱାଇଲ୍‌ଡ ନୁହେଁ, ପୃଥିବୀର ବହୁ ବିଖ୍ୟାତ କବି-ଲେଖକଙ୍କ ସୃଷ୍ଟିରେ ତ ଆମେ ଏହିସବୁକୁ ଭେଟୁ - ମଣିଷର ଦୁଃଖ, ନାରୀର ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ, ଦରିଦ୍ରର ଲାଞ୍ଛନା, ଦେଶତ୍ୟାଗୀର ଅପମାନ (ଖଲିଦ୍ ହୋସେନ୍‌ଙ୍କର 'ଥ୍ୱାନ୍ ଥାଉଜାଣ୍ଡ୍ ସ୍ପ୍ଲେଣ୍ଡିଡ୍ ସନ୍‌ସ') ଏବଂ ଉଦ୍‌ବାସ୍ତୁର ମର୍ମାନ୍ତିକ ବେଦନା । ଏସବୁ ସୃଜନଶୀଳ ମଣିଷର ପ୍ରେରଣା । ସେ ଏହି ସମସ୍ୟାର କାରଣ ଜାଣିବାକୁ କୌତୂହଳୀ ହୋଇ ଉଠେ, ଏହି ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମାନୁଭୂତିଶୀଳ ହୁଏ ଏବଂ ତାହାର ସେହି ଅନୁଭବକୁ କାଗଜ, କ୍ୟାନ୍‌ଭାସ୍ ବା ଅନ୍ୟ ମାଧମରେ ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ କରାଏ ।

ଆମେ କାହିଁକି ସୃଜନଶୀଳତା ହରେଇ ବସୁଛୁ - ତାହା ଗୋଟେ ବଡ଼ ପ୍ରଶ୍ନ । ଆମେ ଖୁବ୍ ବେଶୀ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ହୋଇଯାଇଛୁ । ଶସ୍ତାରେ ଜିନିଷ ପାଇବା ଆଗ୍ରହ ଆମର ଅନେକ ଲୋକକଳା, ଶିଳ୍ପକୁ ହତ୍ୟା କରିଛି । ମେସିନ୍ ସାଙ୍ଗରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାରେ ମଣିଷ ହାରିଯାଇଛି, (ଡଙ୍ଗରିଆ କନ୍ଧଙ୍କ ଚାଦର) ଆମ ଜୀବନରେ କୌଣସି ନୂଆ ଅନୁଭବ ରହୁନାହିଁ, ଆମର ଶିକ୍ଷା ଓ ତାଲିମ ଆମକୁ କୃତ୍ରିମ କରିଦେଉଛି । ଆଧୁନିକ ଜୀବନର ମହତ୍ୱାକାଂକ୍ଷା, କାମନା ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧ ଦେଖିଥିବା କାମନାଠାରୁ ମଧ ଉଚ୍ଚତର ହୋଇଯାଇଛି । ଏହାର ଚୂଡ଼ା ଛୁଇଁବା ଲାଗି ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଶ୍ୱାସ ହୋଇ ଧାଇଁବା ବେଳେ ସେ ତା' ଚାରିପାଖର ପୃଥିବୀ ଓ ବଦଳୁଥିବା ସମୟକୁ ଦେଖିପାରୁନାହିଁ । ସର୍ଜନଶୀଳତା ଲୋଡ଼େ ନିର୍ଜନତା, ନିରୀହପଣ ଏବଂ ନିଷ୍ଠା ଓ ନିରବିଚ୍ଛିନ୍ନ ସାଧନା ଏବଂ ଏସବୁ ସାଙ୍ଗକୁ କରୁଣା । ଏହି କରୁଣା କଣ ? କରୁଣାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ସ୍ତର ଅଛି - ସହାନୁଭୂତି, ସମାନୁଭୂତି ।ସହାନୁଭୂତିର ଗୋଟିଏ ଉଦାହରଣ ଦିଏ । ସହର ମୁଣ୍ଡରେ ଥିବା ମନ୍ଦିରକୁ ଚକ୍ଷୁହୀନ କିଶୋରଟିଏ ବରାବର ଯାଇ ସେଇଠି ବସେ ।

ସହରର କିଛି ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ ଯୁବକଙ୍କୁ ଏ କିଶୋରର ଉପସ୍ଥିତି ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ । ଦିନେ ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ କହିଲା, 'ତୁ ତ ଅନ୍ଧ । ତୁ କଣ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଦେଖିପାରୁଛୁ ଯେ ଏଠିକି ସବୁଦିନ ଚାଲିଆସୁଛୁ !'

କିଶୋରଟିକୁ ଏ କଥା ପଦକ ଖୁବ୍ ବାଧିଲା । ସେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଘରକୁ ଫେରିବା ବାଟରେ ଜଣେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ତାକୁ ଦେଖି ପଚାରିଲେ- 'କାହିଁକି କାନ୍ଦୁଛ ?'-କିଶୋରଟି ସବୁକଥା କହିଲା । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ତା କଥା ଶୁଣି ଉ ର ଦେଲେ, 'ତୁମେ କାଲି ମଧ ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବ । ଯଦି ସେମାନେ ଏପରି କହନ୍ତି, ତୁମେ କହିବ, ମୁଁ ସିନା ଅନ୍ଧ ବୋଲି ଠାକୁରଙ୍କୁ ଦେଖିପାରୁନାହିଁ, ମାତ୍ର ଠାକୁରଙ୍କର ତ ଆଖି ଅଛି ! ସେ ମୋତେ ଦେଖିପାରୁଛନ୍ତି.।' ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର ସେ କିଶୋର ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତିର ଏହା ଉଦାହରଣ ।

ଜଣେ ଆଖି ଥିବା ଲୋକର ଆଖି ନ ଥିବା ଲୋକପ୍ରତି କରୁଣା ଭାବ ଯଦି ସହାନୁଭୂତି ହୁଏ ଜଣେ ଚକ୍ଷୁହୀନ ଲୋକଙ୍କର ଆଉ ଜଣେ ଚକ୍ଷୁହୀନ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ମନୋଭାବ ହେଉଛି ସମାନୁଭୂତି । ଅର୍ଥାତ୍ ଆର ଲୋକଟି ପରି ଏହାଙ୍କ ଭିତରେ ସମାନ ଅନୁଭୂତି ସୃଷ୍ଟି ହେବା ।

କିଛି ବର୍ଷ ତଳର କଥା, ଯେତେବେଳେ ମୋବାଇଲ୍ ଫୋନ୍‌ର ବ୍ୟବହାର ଆସି ନ ଥିଲା, ବିଭିନ୍ନ ଜାଗାରେ ପବ୍ଲିକ୍ କଲ୍ ଅଫିସ୍ ବା ଏସ୍‌ଟିଡି ବୁଥ୍ ପରି ଜାଗା ଥିଲା ଯେଉଁଠାରୁ ଲୋକେ ଫୋନ୍ କରିପାରୁଥିଲେ ।

ବାଙ୍ଗାଲୋର ସହର ପାଖ ଅ ଳର ଘଟଣା । ଗୋଟେ କଲୋନିରୁ ଜଣେ ଲୋକ ବିଜୁଳି ବିଭାଗ ଜେ.ଇ.ଙ୍କ ଅଫିସ୍‌କୁ ଘନ ଘନ ଫୋନ୍ କରି କହିଲେ ଯେ, ଏଠି ଛକ ଉପର ଲାଇଟ୍ ଖରାପ । ସଜାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତୁ । ଚାରିଦିନ ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ଚାଳିଶ ଥର ଫୋନ୍ ଆସିବାରୁ ଜେ.ଇ. ଲାଇନମ୍ୟାନ୍‌ଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । ଲାଇନମ୍ୟାନ୍ ଲାଇଟ୍ ସଜାଡ଼ିସାରି ପାଖ ପିସିଓରୁ ସେଇକଥା ତାଙ୍କ ଅଫିସ୍‌କୁ ଜଣାଇଦେବାକୁ ଚାହିଲେ । ଫୋନ୍‌ରେ ତାଙ୍କର କଥା ପିସିଓରେ ବସିଥିବା କିଶୋରଟି ଶୁଣୁଥାଏ । ଇଏ ଫୋନ୍ ରଖିବା ପରେ ସେ କହିଲା, 'ଆପଣଙ୍କୁ ଅଶେଷ ଧନ୍ୟବାଦ, ଯାହାହେଉ ଲାଇଟ୍‌ଟି ସଜାଡ଼ିଦେଲେ ।' ଏକଥା ଶୁଣି ସେ ଲାଇନମ୍ୟାନ୍ କହିଲେ, 'ଆରେ ମୋତେ ଧନ୍ୟବାଦ ଦିଅନା, ସେ ପାଗଳକୁ ଦିଅ, ଯିଏ ଚାରିଦିନ ଭିତରେ ଆମ ଜେ.ଇ.ଙ୍କୁ ଚାଳିଶ ଥର ଫୋନ୍ କରିସାରିଥିବ ।' କିଶୋରଟି ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ କରି କହିଲା, 'ସେ ପାଗଳଟି ହେଉଛି ମୁଁ ।'

ଲାଇନମ୍ୟାନ୍ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେ । 'ହେଉ ତୁମ ପଇସା ନିଅ' କହି ଗୋଟେ ଦି ଟଙ୍କିଆ କଏନ୍ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଥୋଇ ଚାଲିଯିବାକୁ ବାହାରୁଥିଲେ । ସେତିକିବେଳେ ସେ ଗୋଟେ ଅସ୍ୱାଭାବିକ କଥା ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ । ପିଲାଟି ଟେବୁଲ୍ ଉପରୁ କଏନ୍‌ଟିକୁ ଠାବ କରିବା ଲାଗି ଅଣ୍ଡାଳି ହେଉଥିଲା । ଲାଇନମ୍ୟାନ୍ ଜାଣିଗଲେ ଯେ, ପିସିଓରେ ବସିଥିବା ପିଲାଟି ଅନ୍ଧ ।

ସେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ ଓ ପଚାରିଲେ, 'ବାବୁ ତୁମେ ତ ନିଜେ ଚକ୍ଷୁହୀନ, ଦେଖିପାରୁନାହଁ । ଏ ଛକରେ ଲାଇଟ୍ ଲାଗିଲେ କି ନ ଲାଗିଲେ ତୁମର କଣ ଯାଏ ଆସେ ?'

ପିଲାଟି କହିଲା, 'ମୁଁ ଅନ୍ଧ ବୋଲି ତ ଅନ୍ଧାରରେ ଲୋକେ କି ପ୍ରକାର ହଇରାଣ ହୁଅନ୍ତି ତାହା ବୁଝିପାରେ ।'

କରୁଣା, କଳ୍ପନା ଓ ଜିଜ୍ଞାସାର ଜୀବନ୍ୟାସ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ପରିବାରରୁ ଆରମ୍ଭ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ । ନୋବେଲ ବିଜୟିନୀ ବୋରିସ ଲେସିଙ୍ଗ ଗୋଟେ କଥା କହିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ, ଶିଶୁର ମନ ଅନ୍ଧକାର କୋଠରି ପରି । ସେଠି କ'ଣ ଅଛି ତାହା କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ପିଲାଟି ଭିତରେ କେଉଁ କଥା ଲାଗି ଆଗ୍ରହ ଅଛି ସେକଥା ବୁଝିବା ପାଇଁ ହେଲେ, ତା'ର କାରବାରକୁ ଛପି ଛପି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା କଥା । ସେ କେଉଁ ଜିନିଷ ପାଖକୁ ବାରମ୍ବାର ଯାଉଛି । ଖେଳ ଜିନିଷ, ଚିତ୍ର ଆଙ୍କିବା ଜିନିଷ ନା ମ୍ୟୁଜିକାଲ୍ ଯନ୍ତ୍ରପାତି । ଏସବୁ ତା' ପାଖରେ ରଖିଦେଇ ଲକ୍ଷ୍ୟ କର । ଯେଉଁଥିରେ ସେ ଅଧିକ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କରୁଛି ସେହି ପ୍ରକାର ନୂଆ ନୂଆ ଜିନିଷ ଆଣି ଦିଅ । ଯଦି ସେ ଚିତ୍ର କରୁଛି, ତାକୁ ନୂଆ ରଙ୍ଗ, ନୂଆ ଡ୍ରଇଂ ଖାତା, କ୍ୟାନ୍‌ଭାସ୍ ଇତ୍ୟାଦି ଏବଂ ଯଦି ସେ ଖେଳ ଜିନିଷ ଚାହୁଛି ତାହାହେଲେ ତାକୁ ତା' ଖେଳ ଜିନିଷ ଦିଅ । ତାହାହେଲେ ପିଲାର ଆଗ୍ରହ ଆହୁରି ବଢ଼ିବ । ମାଆମାନେ ପିଲାଙ୍କୁ ସ୍ମାର୍ଟଫୋନ୍ କି ଟିଭି ସାମ୍ନାରେ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଛାଡ଼ିଦିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ରାତିରେ ଶୋଇବାବେଳେ ଚିତ୍ର ବହି ଦେଖାନ୍ତୁ ନ ହେଲେ ତାକୁ ଗପ କୁହନ୍ତୁ । କାହାଣୀର ଶବ୍ଦରାଜି ପିଲା ମନକୁ କଳ୍ପନାର ଅଲଗା ପୃଥିବୀକୁ ନେଇଯାଏ, ଯାହା ଚିତ୍ରର ପୃଥିବୀ ପାରି ନ ଥାନ୍ତା । ଚିତ୍ର ତାକୁ ଗୋଟାଏ ଅବସ୍ଥା ଦେଖାଇବ, ଶବ୍ଦ ଶୁଣି ସେ ତା' ନିଜର କଳ୍ପନାରେ ଦଶଟା ଅବସ୍ଥାର ନିର୍ମାଣ କରିବ । ମୁଁ ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ଗୋଟେ ଉଦାହରଣ ଦେବି । 'ମହାଭାରତ' ପଢ଼ିଲାବେଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଠକ କଳ୍ପନାରେ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କର ଚିତ୍ର ଆଙ୍କେ; ମାତ୍ର ଟେଲିଭିଜନ୍ 'ମହାଭାରତ' ଦେଖିବା ପରେ ତା କଳ୍ପନା ରୁପା ଗାଙ୍ଗୁଲିଙ୍କ ପାଖରେ ଅଟକିଯାଏ । ତେଣୁ ପିଲାମାନଙ୍କୁ କାହାଣୀ କୁହାଯିବା ଆବଶ୍ୟକ । ଶ୍ରୀ ମନୋଜ ଦାସ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଯେ ବହିର ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ିଥିବା ପାଠକ ଭାବେ ଯେ ପଠନର ବିକଳ୍ପ ନାହିଁ । ଫିଲ୍ମଟିଏ ସବୁକଥା ବୁଝେଇ କହିଦିଏ; ମାତ୍ର ପଠନ ନୂଆ ଅନ୍ୱୟ ତିଆରି କରେ । ନୂଆ ପ୍ରଶ୍ନ ସୃଷ୍ଟି କରେ ମନରେ । ଏହାପରେ ଆସିଲେ ଶିକ୍ଷକ । ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସୃଜନଶୀଳତାକୁ ସର୍ବାଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବା ଦରକାର । ଆମେ ବିଭିନ୍ନ ଲେଖକଙ୍କ ଆତ୍ମଜୀବନୀରୁ ଜାଣିଛୁ କିଭଳି ଜଣେ ଜଣେ ଶିକ୍ଷକ ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ବଦଳେଇ ଦେଉଥିଲେ । 'ଅମାବାସ୍ୟାର ଚନ୍ଦ୍ର'ର ଲେଖକ ବାରିଷ୍ଟର ଗୋବିନ୍ଦ ଦାସ ତାଙ୍କର ଆତ୍ମଜୀବନୀ 'ସାନ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ'ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି "ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ମହାନ୍ତି ଥିଲେ ତାଙ୍କର ଘରୋଇ ଶିକ୍ଷକ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଛାତ ଉପରକୁ ମତେ ଡାକି ନେଇଯାଇ ଆକାଶ ଓ ତାରାମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଉଥିଲେ । କହୁଥିଲେ ଫାଷ୍ଟ ଡିଭିଜନ୍ ତ ପାଇବୁ । କିନ୍ତୁ ମଣିଷ ହେବା ପାଇଁ ସେସବୁର କିଛି ମୂଲ୍ୟ ନାହିଁ । ଏ ଆକାଶ, ଏ ତାରାମାନଙ୍କୁ

ଚିହ୍ନ, ଅନୁଭବ କର, ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଧୁ କର, ତା'ହେଲେ ଭଲ ମଣିଷ ହେବୁ।" ଶାନ୍ତି ନିକେତନରେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ ପ୍ରକୃତି କୋଳରେ ଶିକ୍ଷାକୁ ଲୋକପ୍ରିୟ କରାଇଥିଲେ। ଗୋପବନ୍ଧୁ ଦାସଙ୍କ ସତ୍ୟବାଦୀ ବନ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ମଧ ସେଇ ଉପାୟ ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଇଥିଲା। କେବଳ ଘୋଷାପାଠରେ ତାକୁ ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ କରିଦେଲେ ସେ ଖୁସି ରହିବ ନାହିଁ କି ଅନ୍ୟ କଥା ପାଇଁ ସମୟ ଦେଇପାରିବ ନାହିଁ।

ଏହାପରେ ଯୁବକର ଜୀବନ। ମଣିଷର ବଡ଼ ସମସ୍ୟା ତା'ର ସୁଖ ଓ ଦୁଃଖ ତା' ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟ ଉପରେ। ଅନ୍ୟ ସହ ତୁଳନା କରିବା ଆମର ବଡ଼ ବ୍ୟାଧି। ଖୁସି ନ ରହିବା ଲାଗି ଯେମିତି ଆମେ ସଂକଳ୍ପ ନେଇଛୁ। ସେତେବେଳେ ଆମେ ଆମର ପିଲାଦିନକୁ ମନେ ପକେଇବା ଆବଶ୍ୟକ। ସେଦିନ ଆମେ କେତେ ଛୋଟ ଛୋଟ କଥାରେ ଖୁସି ହୋଇପାରୁଥିଲୁ। ଆଜି କାହିଁକି ହୋଇପାରୁନାହୁଁ ? ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ତା' ଭିତରର ପିଲାପଣକୁ ବଚେ ଇ ରଖିବା ଦରକାର ଏବଂ ପ୍ରତିଦିନ ଅନ୍ତତଃ ଦୁଇ ମିନିଟ୍ ନିରୋଳାରେ ନିଜ ସହ ନିଜେ କଥା ହେବା ଆବଶ୍ୟକ।

ଆମର ସମାଜ ଗୋଟେ ଗାର ପଡ଼ିଥିବା ଏକ୍ସରସାଇଜ୍ ଖାତା ପରି ଜୀବନ ଜିଇବାକୁ କହେ। ଭୁଲ୍ କରିବାର ଅଧିକାର ବିନା ନୂଆ କଥା ଅସମ୍ଭବ। (ରାଇଟ୍ ବ୍ରଦର୍ସ ଉଦାହରଣ) ଉଦ୍ଭଟ ପ୍ରଶ୍ନ ନ ପଚାରିଲେ କୌତୂହଳୀ ମନ ଶାନ୍ତ ହେବ ନାହିଁ। ସୃଜନଶୀଳ ମଣିଷ ଗୁଳାପକା ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିବ ନାହିଁ। ଚାଲିପାରିବ ନାହିଁ। ସମାଜ ଏକଥା ବୁଝିବା ଉଚିତ। କାରଣ ନୂଆ ଚିନ୍ତା, ନୂଆ କଳ୍ପନା ଓ ନୂଆ ଆବିଷ୍କାର ବିନା ମଣିଷ ସଭ୍ୟତା ସ୍ଥାଣୁ ହୋଇଯିବ। ଅଥଚ ପିଲାଦିନୁ ସାମାନ୍ୟ ଭୁଲ୍ କରିବା ଯୋଗୁଁ ଆମକୁ ଏତେ ଶାସ୍ତି ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ ଯେ ବଡ଼ ହୋଇ ଆଉ ନୂଆ କରିବାର ସାହସ ଆମ ପାଖେ ନ ଥାଏ। ଆମେ ବୁଦ୍ଧିମାନ ହେଉ ସୃଜନଶୀଳ ନୁହେଁ। ବୁଦ୍ଧିମାନ ପାଖେ ଶକ୍ତି ଥାଏ, ମାତ୍ର ସୃଜନଶୀଳ ପାଖରେ ବିବେକ ଥାଏ, ଚେତନା ଥାଏ।

ମଣିଷ ଗୋଟେ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରାଣୀ। ସେ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜାଣିପାରେ ନାହିଁ ତା' ଭିତରେ କି କି ସଂଭାବନା ଅଛି। ଅନ୍ୟମାନେ ମଧ ତାହା ଜାଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ। ନା ଆମେ ନିଜକୁ ବୁଝିପାରୁ ନା ଅନ୍ୟମାନେ ଆମକୁ ବୁଝିପାରନ୍ତି। ବୁଝିବା ଓ ବୁଝେଇବା ଭିତରେ ଏ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଜୀବନ ସରିଯାଏ। ଫଳରେ ଭଲ ଅଭିନେତା କେତେବେଳେ ହୁଏ ବସ୍ କଣ୍ଡକ୍ଟର, ଭଲ ଲେଖକ ହୁଏ ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ୍ କ୍ଲର୍କ। କ୍ୱଚିତ୍ କେହି ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଆମ ଭିତରର ନୂଆ ସମ୍ଭାବନାର ଝରକା ଖୋଲିଦିଅନ୍ତି। କେତେବେଳେ ହୁଏତ ମଣିଷ ନିଜକୁ ନିଜେ ନୂଆ ଭାବେ ଆବିଷ୍କାର କରେ। ଆଉ କେତେବେଳେ ନୂଆ ପରିବେଶ, ନୂଆ ଘଟଣା ତା' ଭିତରେ ସମ୍ଭାବନାର ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରିଦିଏ।

ସୁଧୀବର୍ଗ! ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ; ଆପଣଙ୍କୁ ମୋର ବକ୍ତବ୍ୟ ଛୁଇଁପାରିଛି କି ନାହିଁ। ସବୁ ମଣିଷଙ୍କ ପରି ମୋର ମଧ ସୀମାବଦ୍ଧତା ଅଛି। ମୋର ଏହି ବକ୍ତବ୍ୟରେ ମୁଁ ଯାହା କହିବାକୁ ଚାହିଁଛି ତାହା ହେଲା- ଜୀବନର ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏକ ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ ଜୀବନ ଜିଇବା। ସେଥିପାଇଁ ଆମେ ସବୁ କଥା, ବିଚାର ଓ ମତବାଦ ପ୍ରତି ଉନ୍ମୁଖ ଓ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ରହିବା ଦରକାର। ଆମେ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିବା ଦରକାର ଓ କୌଣସି କଥାକୁ ଶେଷ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବୋଲି ଧରିନେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ। ପିଲାଟି କିପରି ମୂଳକୁ ସମ୍ବେଦନଶୀଳ ଓ ସୃଜନଶୀଳ ହେବ ସେଥିପ୍ରତି ପରିବାର ଓ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଅଧିକ ଧାନ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ। ସଫଳତାର ପରିଭାଷା କେବଳ ଉପାର୍ଜନ ଯୋଗ୍ୟତା ନୁହେଁ।

କୌତୂହଳୀ ମନ ଗୋଟେ ମଞ୍ଜି ପରି। ଆର୍ଦ୍ର ଓ ଉର୍ବର ମାଟିରେ ତାହା ପଡ଼ିଲେ ସେଥିରୁ ଅଙ୍କୁରୋଦ୍‌ଗମ ହୁଏ, ପଥର ଚଟାଣରେ ପଡ଼ିଲେ ତାହା ନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଏ। ଭିଏତ୍‌ନାମ୍‌ର ବୌଦ୍ଧ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଥି ହାତ୍ ହାନ୍ କହିଥିଲେ, "ଯେତେ ଚିକ୍କଣ ଓ ସୁନ୍ଦର ହେଲେ ବି ମାର୍ବଲ ଉପରେ ପଦ୍ମ ଫୁଟି ପାରିବ ନାହିଁ, ଏଥିପାଇଁ ପଙ୍କର ପ୍ରୟୋଜନ। କେବଳ ମଞ୍ଜି ଓ ଉର୍ବର ମାଟି ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ, ଏଥିପାଇଁ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକର ଉଷ୍ମତା ମଧ ପ୍ରୟୋଜନ।" ଆମର ପରିବାର, ସମାଜ ଓ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ସେହି ମାଟି, ପାଣି ଓ ଉଷ୍ମ ଆଲୋକ ଯୋଗାଇ ଦେବା ଆଶା କରାଯାଏ। ଧନ୍ୟବାଦ।

'ଅନୁଭବ'
୩୭୮ ବରମୁଣ୍ଡା ଗାଁ
ଭୁବନେଶ୍ୱର- ୭୫୧୦୦୩
ମୋ: ୯୪୩୭୦୭୭୨୮୮
gourahari60@gmail.com